

ÖĞRENCİ HEMŞİRELERDE PROFESYONEL BENLİK KAVRAMI ÖLÇEĞİ (ÖHPBKÖ): GELİŞTİRİLMESİ, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

*PROFESSIONAL SELF-CONCEPT SCALE IN STUDENT NURSES; DEVELOPMENT, RELIABILITY,
VALIDITY*

Ar.Gör.Dr. Selma SABANCIOĞULLARI

Prof.Dr. Selma DOĞAN

Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı

ÖZET

Amaç: Çalışmada, öğrenci hemşirelerde profesyonel benlik kavramının gelişimini değerlendirmeye yönelik bir ölçüm aracı geliştirmek, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amaçlanmıştır.

Yöntem: Konu ile ilgili literatür incelenerek hazırlanan maddeler üzerinde uzman görüşü alınmış ve 55 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Taslak ölçek bir hemşirelik okulunda öğrenim gören 285 öğrenciye eğitim yılının sonunda uygulanmıştır.

Bulgular: Ölçeğin toplam Cronbach alfa katsayısının .88, test-tekrar test güvenirlik katsayısının .79, her bir maddenin toplam puanla korelasyonlarının .27 ile .62 arasında olduğu bulunmuştur. Yapı geçerliliği için varimax rotasyonu ile yapılan faktör analizinde özdeğeri 1’i aşan, toplam değişkenliğin % 63.2’sini açıklayan 45 maddelik 13 faktör elde edilmiş, tekrar değerlendirme sonrasında ölçek 3 faktör altında şekillendirilmiştir. Bu faktörler “mesleki memnuniyet”, “mesleki yetkinlik” ve “mesleki nitelikler” olarak adlandırılmıştır.

Sonuç: Bulgular, Öğrenci Hemşireler İçin Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeğinin, geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ve öğrenci hemşirelerin profesyonel benlik kavramının değerlendirilmesi amacıyla kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci Hemşire; Profesyonel Benlik; Ölçek geliştirme; Geçerlik; Güvenirlik.

ABSTRACT

Objective: The study was aimed to develop a scale instrument for evaluating the development of professional self concept in student nurses and to conduct its validity and reliability study.

Method: Expert opinion on articles has been that prepared reviewed the literature related with topic and a pool of 55 articles was created. The draft scale was applied at the end education year to 285 students educated in a Nursing School.

Results: The scale total cronbach alpha coefficient was found .88, test-retest reliability coefficient .79, and correlations of each article with total point was found between .27 and .62. In factor analysis done with varimax rotation for construct validity, whose eigenvalue is over 1, explaining 63.2 % of total variability, 13 factors consisting of 45 articles were obtained and the scale after re-evaluation was formed under 3 factors. These factors are called “professional satisfaction”, “professional competence” and “professional attributes”

Conclusion: Findings, Professional Self-Concept Scale for the Student Nurses (SNPSCS) is a valid and reliable instrument and that it can be used for the assessment of student nurses' professional self concept

Key Words: Student Nurse; Professional Self; Scale Development; Validity; Reliability.

GİRİŞ

Profesyonel benlik kavramı, genelde meslekle özdeşleşme gibi çekirdek bir anlama sahiptir ve mesleğin belirli özelliklerini, standartlarını ve becerilerini bilmek ve uygulamada kullanmakla ortaya konulur. Ayrıca profesyonel benlik kavramını kişinin kendisini bir disiplinin ya da mesleğin üyesi olarak algılaması olarak ta tanımlamak mümkündür (Lightstone 1996). Hemşireliğin profesyonel bir meslek olabilmesi için, meslek üyelerinin profesyonel benlik kavramlarının gelişmiş olması gerekir. Profesyonel benlik kavramının gelişmişliği, hemşirelerin profesyonel niteliklerini uygulamaya yansıtma düzeyleri ile anlaşılır. Bu profesyonel nitelikler otonomi, sorumluluk, savunuculuk, bakım verme, işbirliği, esneklik ve yaratıcılık, bilgi ve problem çözme, liderlik, iletişim becerileri, araştırma yapma, mesleki örgütlere üye olma, yayın takip etme vb gibi sıralanabilir (Strasen 1992, Brown ve ark. 2003).

Hemşirelikte profesyonel benliğin dolayısıyla profesyonel niteliklerinin gelişmesi, öğrencinin mesleki eğitime girmesi ile başlar ve çalışma yaşamı boyunca gelişmeye ve olgunlaşmaya devam eder. Profesyonel sosyalizasyon süreci, öğrenci okul eğitimine başladığı anda başlar ve okul eğitiminin sona ermesi ile büyük ölçüde tamamlanır. Bu süreçte öğrenciler hemşireliğin bilgi, beceri, tutumlarını, değerlerini ve hemşireliğin etik standartlarını içselleştirirler ve bunları kendi benlik imajı ve davranışlarının bir parçası haline getirmeye başlarlar (Fagermoen 1997, Gregg ve Magilvy 2001). Bu süreç içerisinde öğrenci hemşirelerin profesyonel kimliğinin yetersiz gelişmesi ya da gelişmemesi ciddi sorunlara yol açar. Bunlar çalışma hayatına başlandığında; mesleki alanda söz sahibi olamama, mesleğin kabul gören standartlarını karşılama yetersizliği, hemşirelik rolünü başarılı bir şekilde yerine getirememesi, öğrencilikten memuriyete geçişte sorunlar yaşama, mesleğin diğer üyeleri tarafından kabul görmeme ve meslekle bağlantı kurma yetersizliğidir (Costello 2004). Yine Literatürde eğitim süreci içerisinde olumlu profesyonel benlik geliştirildiği zaman ise; çalışma hayatına başlandığında meslekten doyum almanın ve memnuniyetin arttığı, tükenmişliğin ve işten ayrılmaların azaldığı belirtilmektedir (Branch 2000). Yanı sıra profesyonel benliği güçlü olan meslek üyesinin, sağlık ekibinde etkili hizmet sunduğu, klinik uzmanlık geliştirmede yetkin oldukları ve nitelikli hasta bakımı sundukları belirtilmektedir (Gregg ve Magilvy 2001, Siebens ve ark. 2006). Profesyonel kimliği güçlü hemşireler toplumda, sağlık bakım ortamlarında ve politikalarda, mesleği güçlü bir şekilde temsil ederler (Strasen 1992, Öhlen ve Segesten 1998, McKenna ve Gren 2004, Deppoliti 2008). Profesyonel benliği güçlü olan hemşireler çalışmaları ile meslektaşlarını, hastalarını ve mesleklerini olumlu yönde etkileyebilirler (Strasen 1992).

Profesyonel benlik kavramının, hemşirelerin davranışları ve uygulamalarında vazgeçilmez olması nedeniyle, tanımlanması, gelişimi ve sonuçlarına ilişkin

faktörlerin belirlenmesi gereklidir (Strasen 1992, Arthur 1995, Arthur ve Thorne 1998). Öğrenci hemşirelerin profesyoneller olarak kendileri hakkındaki düşünce ve tutumlarının bir ölçüm aracı kullanılarak saptanması, profesyonel niteliklerinin belirlenmesinde yararlı olabilir. Bu da iyi geliştirilmiş ve standardize edilmiş ölçüm araçları ile mümkündür (Arthur ve Thorne 1998). Dolayısıyla bunu sağlayacak uygun bir ölçme aracına ihtiyaç vardır. Bu anlamda bu özelliği ölçecek ölçüm aracı; eğitim alanında, öğrenci hemşirelerin profesyonel benlik kavramlarının belirlenmesini, geliştirilmesine yönelik müdahalelerin başarısının ölçülmesini ve etkileyen faktörlerin incelenmesinde önemli bir gereksinimin giderilmesini sağlayacaktır (Strasen 1992, Arthur 1995, Arthur ve Thorne 1998). Ayrıca bu ölçek, izlem ve gruplar arasındaki farklılıkları değerlendiren çalışmalarda, profesyonel benlik kavramının derinlemesine incelenmesinde hemşirelik mesleğine katkı verecektir (Arthur ve Thorne 1998). Bu nedenle kişilerin profesyonel benlik kavramı üzerine eğitimsel ya da kliniksel deneyimlerin etkilerinin sonuçları hakkında fikir verebilecek bir ölçeğin geliştirilmesi oldukça yararlı olacaktır.

Literatürde hemşirelerde profesyonel benlik kavramını ölçmeye yönelik bir ölçüm aracı geliştirme çalışması konusunda çeşitli araştırmalar Arthur (1990, 1992, 1994) tarafından yapılmıştır. Arthur bu çalışmalarında, 27 madde ve üç alt boyuttan oluşan "Hemşirelikte Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeği"ni geliştirmiştir (Arthur ve Thorne 1998). Türkiye’de ise, Karadağ, Hisar ve Elbaş tarafından (2004) Miller’in Hemşirelikte Profesyonelleşme Model’ine dayanılarak hazırlanan "Hemşirelikte Profesyonelliğe İlişkin Davranışsal Envanter" in Türkçe’ye uyarlaması yapılmıştır. Hisar, Karadağ ve Kan (2010) tarafından hemşirelik öğrencilerinin profesyonel tutumlarını ölçmeye yönelik bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Doğrudan hemşirelerin profesyonel benlik kavramlarını değerlendirmeye yönelik olarak ise Sabancıoğulları, Doğan ve Bircan (2009) tarafından 36 madde ve üç alt boyuttan oluşan Hemşireler İçin Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeği geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin profesyonel benlik özelliğini ölçmekte kullanılabilecek herhangi bir ölçme aracı ise bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı öğrenci hemşirelerde profesyonel benlik kavramının ölçülebilmesi için bu alana ilişkin spesifik bir ölçme aracı geliştirerek geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Şekli

Bu araştırma, Öğrenci Hemşirelerde Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeğinin geliştirilmesi, geçerlilik ve güvenilirliğinin yapılması amacıyla metodolojik olarak yapılmıştır.

Maddelerin geliştirilmesi

Ölçek geliştirme çalışması için gerçekleştirilen adımlardan konuya ilişkin madde havuzunun oluşturulması ve içerik, kapsam geçerliliği açısından oluşturulan madde havuzunun uzman görüşüne sunulması aşamaları daha önceden hemşireler için geçerlik güvenilirlik çalışmasında yapıldığı için tekrarlanmamıştır. Konu ile ilgili

literatür incelemesi ve bir grup hemşire (18 kişi) ile görüşmeler sonrasında hazırlanan ve hemşirelikte bu konuda çalışmaları olan kişilerden uzman görüşü alınarak oluşturulan, madde sayısı 55 olan ve çalışan hemşirelerde geçerlik ve güvenilirliği yapılmış olan taslak ölçek, çalışmacılar tarafından ifadelerin öğrenciye uygunluğu yönünden tekrar değerlendirilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda hemşirelerle yapılan geçerlik güvenilirlik çalışmasında olduğu gibi ölçeğin derecelendirilmesinin 4 lü likert tipinde "1" Hiç Katılmıyorum, "2" Katılmıyorum, "3" Katılıyorum ve "4" Çok Katılıyorum şeklinde puanlanmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırma ile ilgili literatürde, ölçek geliştirirken ölçekteki madde sayısının en az 5 katı kadar kişi alınması önerildiğinden, bu çalışmada her bir madde başına 5 kişi alınması planlanmış ve bu doğrultuda taslak ölçeğin en az 275 kişiye uygulanmasına karar verilmiştir (Tavşancıl 2002, Büyüköztürk 2007). Çalışmanın örneklemini temel mesleki dersleri alan 285 öğrenci hemşire oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Ölçme aracının anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesine yönelik olarak, örnekleme benzer özellikleri taşıyan bir gruba pilot uygulama yapılması gerekmektedir (Tezbaşaran 1996, Tavşancıl 2002). Bu aşamada taslak ölçek, 21 kişilik öğrenci grubuna pilot uygulama yapılarak ifadelerin anlaşılabilirliği açısından test edilmiş, alınan geribildirimlerde bazı maddelerin ifade şekilleri değiştirilmiştir. Hazırlanan taslak ölçek, 2008 yılı Mayıs - Haziran aylarında bir hemşirelik okulunda öğrenim gören 2., 3., ve 4.sınıftaki öğrencilere okul yönetiminden izin alınarak uygulanmıştır. Taslak ölçek, örnekleme oluşturan öğrencilere gerekli açıklama yapıldıktan ve sözel onamları alındıktan sonra, ölçeği doldurmayı kabul eden öğrencilere sınıf ortamında verilmiş, hemen doldurmaları beklenilerek geri toplanmıştır. Uygulama sonrasında 285 öğrencinin doldurduğu taslak ölçek formları değerlendirilmeye alınmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler bilgisayar programında SPSS 16.0 paket programında değerlendirilmiştir. İstatistiksel testlerde, Bağımlı Gruplarda t Testi, Bağımsız Gruplarda t Testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, Madde Analizi, Faktör Analizi ve Cronbach Alfa Analizi kullanılmıştır (Tavşancıl 2002, Büyüköztürk 2007).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ön Deneme Uygulaması Sonucunda Madde Seçimi ve Güvenirlik Analizi

Taslak Ölçeğin Test Tekrar Test Güvenilirlik Analizi

Test tekrar test uygulamasının 15 gün veya bir ay ara ile uygulanmasından sonra, her iki ölçümden aldıkları puan ortalamalarının karşılaştırılması ve her iki ölçüm arasında anlamlı bir farkın bulunmaması, sonuçların benzer olduğunu göstermektedir (Öner 1997, Aksayan ve ark. 2002, Aksayan ve Gözüm 2002, Tavşancıl 2002). Öğrencilere iki hafta ara ile uygulanan ÖHPBKÖ taslağının iki uygulama arasındaki ortalama puanları arasında fark olup olmadığını belirlemek için "bağımlı gruplarda t test" uygulanmıştır. ÖHPBKÖ taslağının test tekrar test puan ortalamaları

ayrı ayrı ve toplam olarak karşılaştırıldığında, iki hafta ara ile uygulanan taslak ölçeğin iki ölçüm sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$), (Tablo 1). Tekrarlanan ölçümler sonrası ortalamalar arasında farkın olmaması ve benzer sonuçların bulunması, ölçeğin güvenilir olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bir ölçek taslağının aynı gruba belirli zaman aralıkları ile (genellikle 15-30 gün arasında) iki kez uygulanması ile ilgili puanlar arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyon formülü kullanılarak hesaplanmaktadır. Elde edilen katsayı, ölçek puanının değişmezlik göstergesi olarak kabul edilir ve en az .70 olması beklenir (Öner 1997, Aksayan ve ark 2002, Tavşancıl 2002,). Aynı ölçek taslağının öğrencilere (267 kişi) uygulanması sonucu, test tekrar test güvenilirlik katsayısı .79 olarak bulunmuş, $p=.000$ anlamlılık düzeyinde bir ilişki saptanmıştır (Tablo 1). Bu sonuca göre ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Öğrenci Hemşirelerde Profesyonel Benlik Kavramı Ölçek Taslağının-Test-Tekrar Test Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (N=267)

Test Tekrar Test Uygulamaları	N	PBKÖ Puan Ortalamaları	r/p	t	p
Birinci Uygulama	267	192.37 + 14.11	.79/.000	1.12	0.263,
İkinci Uygulama	267	191.71 + 15.56	$p<0.001$		$p>0.05$

Madde Analizi

Madde-toplam puan korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar (Büyüköztürk 2007). Diğer bir ifadeyle, bir ölçme aracındaki her bir maddenin benzer davranışları örneklediğini gösterir. Bu bağlamda, madde-toplam puan korelasyonunun pozitif ve 0.25'den büyük olması istenir. Ölçek maddeleri ya da alt boyut puanları ile toplam ölçek puanları arasındaki anlamlı korelasyon katsayıları, iç tutarlılık göstergesi olarak kabul edilir. Korelasyon sayılarının yüksek olması, ilgili maddenin ölçülen teorik yapıya uygunluğunun yüksek olduğunu göstermektedir. Korelasyon katsayısının .25 değerinin altında olması halinde ise, bu maddelerin ölçekten çıkarılmasının uygun olacağı belirtilmektedir (Tezbaşaran 1996, Öner 1997, Tavşancıl 2002, Topkaya ve Yalın 2005, Aygün ve Eti Aslan 2005, Yeşilyurt ve Gül 2007). Güvenirlik çalışması için 55 maddelik ölçeğin madde toplam puan korelasyonları incelendiğinde, korelasyon katsayıları .25 dan düşük olan 5 madde (1., 2., 12., 35., 49.) ölçekten çıkarılmıştır. Bu analiz sonucunda, ölçeğin madde sayısı 50'ye düşmüştür (Tablo 2). Bu maddeler ölçekten çıkarıldıktan sonra ölçeğin iç tutarlılık katsayısı olan cronbach alfa katsayısı .91 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerde Profesyonel Benlik Kavramı Ölçek Taslağının Madde Toplam Puan Korelasyonları (N=285)

Madde	Madde-toplam korelasyonu	Madde	Madde-toplam korelasyonu	Madde	Madde-toplam korelasyonu
Madde1	.20	Madde20	.51	Madde39	.53
Madde2	.15	Madde21	.42	Madde40	.39
Madde3	.40	Madde22	.26	Madde41	.49
Madde4	.40	Madde23	.39	Madde42	.49
Madde5	.39	Madde24	.31	Madde43	.60

Madde6	.50	Madde25	.36	Madde44	.48
Madde7	.29	Madde26	.43	Madde45	.40
Madde8	.51	Madde27	.28	Madde46	.51
Madde9	.56	Madde28	.47	Madde47	.27
Madde10	.44	Madde29	.37	Madde48	.42
Madde11	.26	Madde30	.57	Madde49	.04
Madde12	.20	Madde31	.38	Madde50	.48
Madde13	.50	Madde32	.55	Madde51	.48
Madde14	.45	Madde33	.47	Madde52	.41
Madde15	.42	Madde34	.54	Madde53	.59
Madde16	.41	Madde35	.15	Madde54	.49
Madde17	.46	Madde36	.43	Madde55	.53
Madde18	.73	Madde37	.47		
Madde19	.48	Madde38	.25		

Alt ve Üst Grup Ortalamaları Farkına Dayalı Madde Analizi;

Madde analizinde bir başka uygulamada, ölçekten alınan toplam puanlara göre, grubu en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralandığında uç grupların (üst grup-alt grup veya tutum puanı yüksek-tutum puanı düşük) her bir maddeye verdikleri puan ortalamalarının karşılaştırılmasıdır (Tavşancıl 2002, Arslan 2006, Büyüköztürk 2007). Taslak ölçeği oluşturan 50 maddenin her birinin madde ayırt edicilik özelliklerini ortaya koymak amacıyla, çalışma grubunu oluşturan 285 kişi ölçekten aldıkları toplam puan bakımından büyükten küçüğe doğru sıralanmış, alt ve üst % 27 içinde bulunan katılımcıların toplam puan ortalamaları t testi ile toplu ve her bir madde için karşılaştırılmıştır. Bu araştırmada da alt ve üst gruplar arasında madde ortalama puanları arasındaki farklılık toplam ve bütün maddelerin puan ortalamaları ilişkisiz t testi kullanılarak değerlendirildiğinde ortalama puanlar arasında $p < .001$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre ÖHPBKÖ taslağının grupları ayırt edicilik ve iç tutarlılığının olduğu söylenebilir.

Ölçeğin Geçerliliğinin Araştırılması

Yapı Geçerliliği (Faktör Analizi)

Geçerlik güvenilirlik çalışmalarında yapı geçerliliğini sağlayabilmek için başvuru yöntemlerinden en sık kullanılanı faktör analizidir. Faktör analizi, ölçek maddeleri arasındaki ilişkilerden çıkarılan ortak boyutların belirlenmesi işlemidir. Aralarında yüksek ilişki gösteren, birbirine benzeyen maddelerin öbekleşmesi ile toplam ölçek puanını etkileyen temel boyutlar ortaya çıkarılır (Tezbaşaran 1996, Öner 1997, Tavşancıl 2002, Büyüköztürk 2007). Bu araştırmada da, yapı geçerliliğini test etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, tüm veri yapıları için uygun olmayabilir. Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenebilir. KMO' nun .60'dan yüksek, Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Tavşancıl 2002, Büyüköztürk 2007). "ÖHPBKÖ" için KMO= .87 ve Bartlett' testi = 50.47, $df = 1035$, Barlett testi .000 ($p = 0.000$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla veriler faktör analizi için uygundur.

ÖHPBKÖ taslağının faktör yapısının incelenmesi amacıyla Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) ve Varimax Rotasyon yöntemi kullanılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğini kontrol etmek amacıyla daha önceki analizler sonucunda elenen maddelerden (1, 2, 12, 35, 49. maddeler) sonra kalan maddelere faktör analizi uygulanmıştır. Faktör yükü ve açıklanan varyansı olumsuz etkileyenler elenmiştir. Eleme sonrasında yapılan faktör analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Faktör analizi sonucu varyansı .50 nin altında olan 4 madde (5, 10, 13, 36) ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca 33. madde birden fazla faktörde birbirinden ayırt edilemeyecek (10'dan daha az) kadar yakın yükler aldığı için analizden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. 55 maddelik "ÖHPBKÖ taslağı" istatistiksel analizler sonucunda 45 madde olarak son halini almıştır. Kalan 45 madde 13 faktör altında toplanmış ve herhangi bir madde dışarıda kalmamıştır.

Tablo 3'te faktör analizi sonuçları incelendiğinde, döndürme sonrası maddelerin 13 faktörde, 0.44-0.86 faktör yükü ile toplandığı görülmektedir. Maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan faktör yük değeri/faktör katsayısı için uygulamada sıklıkla.40 üzeri değerler önerilmektedir (Büyüköztürk 2007). Buna göre yapılan araştırmada, 45 maddenin hepsinin faktör yüklerinin .40'ın üzerinde olduğu belirlenmiştir Bu değerler ölçeğin öğrenci hemşirelerin profesyonel benlik kavramını ölçmek açısından geçerli olduğunu göstermektedir.

Ayrıca yapılan analizler sonucu ölçeğin toplam varyansın % 63.2'sini açıklandığı (Faktör 1 : % 23.19, Faktör 2 : % 7.04, Faktör 3 : % 5.95, Faktör 4 : % 3.70, Faktör 5 : % 3.30, Faktör 6: % 2.91, Faktör 7 : % 2.71, Faktör 8 : % 2.67, Faktör 9 : % 2.56, Faktör 10: % 2.38, Faktör 11: % 2.34, Faktör 12: % 2.22, Faktör 13: 2.19), eigen değerinin ise (Faktör 1: 10.66, Faktör 2: 3.24, Faktör 3: 2.73, Faktör 4: 1.70, Faktör 5: 1.51, Faktör 6: 1.34, Faktör 7: 1.24, Faktör 8: 1.25, Faktör 9: 1.17, Faktör 10: 1.09, Faktör 11: 1.08, Faktör 12: 1.02, Faktör 13: 1.01) olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu değerlere göre ölçeğin yapı geçerliliğinin olduğu söylenebilir.

Faktör döndürme sonrasında ölçeğin birinci faktörünün 10 maddeden (15., 30., 21., 25., 31., 4., 9., 8., 23., 40.), ikinci faktörünün yedi maddeden (20., 18., 50., 44., 32., 42., 14.), üçüncü faktörünün beş maddeden (55., 6., 39., 41., 53.), dördüncü faktörünün dört maddeden (28., 16., 37., 26.), beşinci faktörünün beş maddeden (51., 43., 34., 45., 17.), altıncı faktörün üç maddeden (7., 19., 54.), yedinci faktörün iki maddeden (52., 46.), sekizinci faktörün iki maddeden (47., 48.), dokuzuncu faktörün bir maddeden (29.), 10. faktörün iki maddeden (11.,22.), 11. faktörün bir maddeden (3.), 12. faktörün iki maddeden (38.,24.) ve 13. faktörün bir maddeden (27.) oluştuğu belirlenmiştir.

Faktör analizi sonucunda, 13 alt boyut belirlenmiş ancak iki alt boyut dışındaki boyutları isimlendirmekte zorluk yaşanmış ve bazı boyutların birbirine karışmış olması dolayısıyla alt boyutlar araştırmacılar tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Bu konu ile ilgili literatür bilgisinden de yararlanılarak diğer 11 alt boyut hepsinin içeriğini kapsayacak şekilde birleştirilerek "mesleki nitelikler" olarak isimlendirilmiştir (Arthur ve Thorne 1998). Bunun sonucunda taslak ölçeğin alt boyutları, "mesleki memnuniyet", "mesleki yetkinlik" ve "mesleki nitelikler" olarak adlandırılarak üç alt boyuttan oluşmuştur (Tablo 4). Arthur' da ölçek geliştirme çalışmasında profesyonel benlik kavramının alt boyutlarını "memnuniyet", "iletişim" ve "profesyonel uygulama

olarak sınıflandırmıştır (Arthur ve Thorne 1998). Ayrıca yapılan faktör analizi sonuçları, ÖHPBKÖ'nin yapı geçerliğinin de uygun olduğunu göstermektedir.

Literatürde alt boyutları bulunan bir ölçeğin, geçerlik-güvenirlik analizlerinin her bir alt boyut için ayrı ayrı yapılması önerilmektedir (Aksayan ve ark 2002, Tavşancıl 2002). Bu bilgiye dayanarak 3 alt boyuttan oluşan ÖHPBKÖ taslağının her bir alt boyutu için madde toplam puan analizi yapılmış ve tüm boyutlarda ileri düzeyde anlamlılık bulunmuştur (Tablo 3). 45 maddelik ölçeğin tüm alt boyutları için yapılan analiz sonucunda madde toplam puan korelasyonları incelendiğinde, korelasyon katsayılarının $r=.27-.62$ arasında ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır ($p<.001$). (Tablo 3). Bu analizden elde edilen sonuçlar, her madde puanının toplam puanla uygun korelasyon gösterdiğini, alt boyutların ölçeğin tamamı ile ilişkili olduğunu ve her alt boyutun güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da maddelerin birbirleriyle tutarlığının olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: HPBKÖ Taslağının Faktör Analizi Sonuçları (n=285)

Ölç.alt boy	Maddeler	Fak.Yük Değeri	Özdeğer	Vary.%	Fak.top. r	Ölç.top.r	p	α
Fak.1	15.Madde	0.77	10.66	23.193	.74	.45	.000	0.87
	30.Madde	0.72			.81	.60	.000	
	21.Madde	0.71			.72	.45	.000	
	25.Madde	0.69			.67	.40	.000	
	31.Madde	0.64			.65	.41	.000	
	4.Madde	0.58			.63	.42	.000	
	9.Madde	0.54			.72	.58	.000	
	8.Madde	0.54			.68	.53	.000	
	23.Madde	0.51			.60	.41	.000	
	40.Madde	0.49			.60	.41	.000	
Fak.2	20.Madde	0.73	3.24	7.04	.74	.52	.000	0.84
	18.Madde	0.73			.78	.54	.000	
	50.Madde	0.69			.72	.51	.000	
	44.Madde	0.68			.73	.49	.000	
	32.Madde	0.67			.71	.55	.000	
	42.Madde	0.66			.71	.50	.000	
	14.Madde	0.55			.64	.44	.000	
Fak.3	55. Madde	0.76	2.737	5.950	.81	.54	.000	0.81
	6. Madde	0.74			.76	.51	.000	
	39. Madde	0.73			.78	.55	.000	
	41. Madde	0.63			.73	.52	.000	
Fak.4	53.Madde	0.49	1.703	3.703	.66	.61	.000	0.64
	28. Madde	0.70			.75	.45	.000	
	16. Madde	0.63			.66	.41	.000	
	37. Madde	0.59			.69	.45	.000	
Fak.5	26. Madde	0.53	1.519	3.301	.70	.44	.000	0.72
	51. Madde	0.53			.71	.51	.000	
	43. Madde	0.52			.78	.62	.000	
	34. Madde	0.51			.73	.56	.000	
Fak.6	45.Madde	0.48	1.342	2.918	.57	.39	.000	0.68
	17.Madde	0.44			.63	.48	.000	
	7. Madde	0.77			.80	.31	.000	
	19. Madde	0.64			.75	.49	.000	
	54.Madde	0.50			.76	.53	.000	

Fak.7	52. Madde	0.68	1.249	2.715	.77	.30	.000	0.48
	46. Madde	0.55			.85	.44	.000	
Fak.8	47. Madde	0.76	1.250	2.674	.80	.31	.000	0.45
	48. Madde	0.47			.81	.41	.000	
Fak.9	29. Madde	0.76	1.178	2.561	1.00	.39	.000	
Fak.10	11. Madde	0.81	1.096	2.384	.77	.27	.000	0.38
	22. Madde	0.50			.80	.27	.000	
Fak. 11	3. Madde	0.59	1.081	2.349	1.00	.41	.000	
Fak. 12	38.Madde	0.74	1.023	2.225	0.61	.27	.000	0.30
	24.Madde	0.58			0.89	.31	.000	
Fak.13	27.Madde	0.86	1.010	2.195	1.00	.31	.000	

Güvenilirlik Çalışması

Taslak Ölçek ve Alt Boyutlarının İç Tutarlılık Analizi

Ölçek geliştirme çalışmalarında özellikle likert tipi ölçek geliştirirken, ölçme aracında yer alan maddelerin iç tutarlılığını yani homojenliğini test etmek amacıyla, aracın güvenilir olduğunun değerlendirilmesi için Cronbach Alfa katsayısından yararlanılmaktadır. Bu katsayının .40' ın altında olması ölçeğin "güvenilir olmadığını", .40 -.59 arası "düşük güvenilirlikte", .60 - .79 arasında "güvenilir" ve .80 – 1.00 arasında "yüksek güvenilirlikte" olduğunu ifade eder (Tezbaşaran 1996, Tavşancıl 2002, Büyüköztürk 2007). Yapılan faktör analizi sonucu Faktör 1'de 7 madde, Faktör 2'de 8 madde ve Faktör 3'de 30 madde toplanmıştır. Üç faktörlü olduğu belirlenen ölçeğin, her bir alt faktörü için güvenilirliği ortaya koymak amacıyla iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Toplam 45 maddenin Cronbach alpha güvenilirliği.88'dir. ÖHPBKÖ' nin alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları incelendiğinde tüm örneklemde en yüksek "mesleki yetkinlik" .84 alt boyutu olduğu, "mesleki nitelikler" .81 ve "mesleki memnuniyet" alt boyutunun ise .74 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, üç boyutunda yüksek güvenilirlikte olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ölçek maddelerinin birbirleriyle yüksek iç tutarlılığa ve yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 4).

Tablo 4: ÖHPBKÖ ve Alt Boyutlarının Madde Sayısı ve Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları

Alt boyut başlığı	Madde sayısı	Maddeler	Cronbach alfa güvenirligi
Mesleki Yetkinlik	7	14, 18, 20, 32, 42, 44, 50	0.84
Mesleki Memnuniyet	8	6, 24, 29, 39, 41, 47, 53, 55	0.74
Mesleki Nitelikler	30	3, 4, 8, 7, 9, 11,15, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 34, 37, 38, 40, 43, 45, 46, 48, 51, 52, 54	0.81
Ölçek Toplam	45	3, 4, 6, 8, 7, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55	0.88

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öğrencilerin profesyonel benlik kavramlarını değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada 285 öğrenciye ait ölçek formu değerlendirmeye alınmıştır. Ölçekte yer alan toplam 55 madde ile öğrencilerin profesyonel benlik kavramları sorgulanmıştır. Ölçeğin güvenirlik aşamasında madde analizi yapılarak ölçeğin güvenirliğini ve faktör yapısını olumsuz etkilediği belirlenen 10 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla kalan 50 maddeye uygulanan faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 63,2'sini açıklayan ve anlamlı olarak kabul edilen 3 faktörlü yapının uygun olduğuna karar verilmiştir. Ölçeğin K.M.O. örneklem yeterlilik ölçüsü ise 0.87 olarak bulunmuştur. Bu değer faktör analizi uygulamak için örneklem büyüklüğünün uygun olduğunu göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen üç faktör "mesleki memnuniyet", "mesleki yetkinlik" ve "mesleki nitelikler" şeklinde isimlendirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik aşamasında 45 maddenin Cronbach Alpha değeri 0.88, elde edilen faktörlerin güvenirlik katsayıları ise 0.74 ile 0.84 arasında değişmektedir.

ÖHPBKÖ'ün, yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerde profesyonel benlik kavramının gelişim sürecini, düzeyini ve mezuniyet sonrası değişimini ve etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla kullanılması önerilmektedir. Yanı sıra profesyonel benlik kavramını geliştirmeye yönelik eğitimsel müdahalelerin etkisini değerlendirmede kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksayan S, Bahar Z, Bayık A ve ark. (2002). Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri. Editör. İnci Erefe. Birinci baskı, İstanbul: Odak Ofset
- Arslan A (2006). Bilgisayar destekli eğitim yapmaya ilişkin tutum ölçeği. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3:2, 24-33.
- Arthur D (1995). Measurement of the professional self- concept of nurses: developing a measurement instrument. Nurse Education Today, 15:5,328-335.
- Arthur D, Thorne S (1998). Professional self-concept of nurses: a comparative study of four strata of nursing students in a canadian university. Nurse Education Today, 18, 380-388.
- Aygin D, Eti Aslan F (2005) Kadın cinsel fonksiyon ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. Türkiye Klinikleri J Med Sci, 25:3,393-399.
- Branch S (2000) Who will I be when I leave University - the development of professional identity. Paper presented at the Effective Teaching and Learning at University Conference, St Lucia.
- Brown B, O'Mara L, Hunsberger M ve ark. (2003). Professional confidence in baccalaureate nursing students. Nurse Education in Practice, 3,163-170.
- Büyükoztürk Ş (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 5. Baskı, Ankara: Canteğin Matbaası.
- Costello CY (2004) Changing clothes: gender inequality and professional socialization. National Women's Studies Association Journal, 16:2,138-155.
- Deppoliti D (2008). Exploration how new registered nurses construct professional identity in hospital settings. The Journal of Continuing Education in Nursing June, 39:6, 255-262.
- Fagermoen S (1997). Professional identity: values embedded in meaningful nursing practice. Journal of Advanced Nursing, 25, 434-441

- Gözüm S, Aksayan S (2002). Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber II: Psikometrik özellikler ve kültürlerarası karşılaştırma. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 4:2, 9-20.
- Gregg MF, Magilvy JK (2001) Professional identity of Japanese nurses: Bonding into nursing. *Nursing and Health Sciences*, 3, 47-55.
- Karadağ A, Hisar F, Elbaş NÖ (2004). Hemşirelikte profesyonelliğe ilişkin davranışsal envanter. *Hemşirelik Forumu*, 7:4, 14-22.
- Lightstone E (1996). Professional self- concept of medical-surgical hospital nurses; a conceptual analysis. a thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of master of science. Graduate Department of Nursing Science University of Toronto.
- McKenna LG, Gren C (2004). Experiences and learning during a graduate nurse program; an examination using a focus group approach. *Nurse Education in Practice*, 4, 258-263.
- Öhlen J, Segesten K (1998). The professional identity of the nurse: concept analysis and development. *Journal of Advanced Nursing*, 28:4, 720-727.
- Öner N (1997). Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı. 3. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Sabancıoğulları S, Doğan S, Bircan H (2011) Klinik Hemşireleri İçin Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeği (HPBKÖ): Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 3:1, 16-28.
- Siebens K, Casterle BD, Abraham I ve ark.(2006). The professional self-image of nurses in belgian hospitals: a cross-sectional questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 43, 71-82.
- Strasen L (1992). The Image of Professional Nursing; Strategies for Action. Chapter 1, "Gender socialization and the image of professional nursing", J.B. Lippincott Company, New York, London. p.61-63.
- Tavşancıl E (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. 1. baskı, Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Tezbaşaran AA (1996) Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara: Özyurt Matbaası.
- Topkaya EZ, Yalın M (2005). Uygulama öğretmenliğine ilişkin tutum ölçeği geliştirilmesi. *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*,1:1-2, 14-24.
- Turgay AS, Karaca B, Çeber E ve ark (2005) Hemşirelik öğrencilerinin mesleği algılayışları. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8:1, 54-62
- Yeşilyurt S, Gül Ş (2007). Bilgisayar kullanma becerileri ve bilgisayarlara yönelik tutum ölçeği (BKBBYTÖ): geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 79-88.